

TÜRKÇE ÖĞRENİMİ

Prof. Dr. İnci ENGİNÜN*

Türk dilinin kullanılması bütün öğretim kademelerinde büyük önem taşır. Zira bilgi ancak kelimelerle ifade edilebildiği takdirde, başkalarına ulaşabilir. Uzun yıllardan beri öğrencilerimizin sık sık şu cümleyi söylediğine şahit oldum: "Ben de öyle demek istemiştım". Bir şeyi demek ile demek istemek arasında fark vardır. Eğer söylenileni karşımızdaki bizim kastettiğimiz anlamdan farklı anlıyorsa, burada bir iletişim noksanı var demektir. İletişim noksanından birçok eser, özellikle modern eserler söz eder, ayrıca bunu, insanlar arasında bağlantı kurulamayışın sebebi olarak da yorumlarlar. Meşhur İngiliz şairi T.S. Eliot, eşine yazdığı bir ithafında, kelimelerin seninle benim için başka anlamları vardır demektedir. Bazı kelimelerin, bazı anlari, duyguları anlatmakta yetersiz kaldığı, hem de güçlü şairler, dili ustaca kullananlar tarafından da dile getirilmiştir. Orhan Veli'nin meşhur "Anlatamıyorum" başlıklı şiirinde dediği gibi bazı yaşantıları kelimelere dökmek zordur. O zaman kelimelere yardımcı olarak jestler, mimikler bile imdada çağrılır:

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,
Göz yaşlarıma, ellerinizle?

Bilmezdim şarkılarım bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.

Bir yer var; biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum. ⁽¹⁾

Özellikle duygularını yoğun olarak yaşayan ve anlatmak isteyen romantik ve sembolik şairler, kelimeleri yetersiz bulurlar, ancak yine de dil ile büyüdü dünyalar çizerler. Burada üslup söz konusudur, bu sanatçıların derdidir. Üslup dilin işlene işlene incelenmiş ve her şeyi anlatacak kadar derinleşmiş şeklidir. Fakat bu düzeye gelmeden önce, çok daha basit bir başlangıç sayfası bulunmaktadır. Dili açık seçik, düzgün ifadeye elverişli şekilde kullanma alışkanlığını kazandırma. Bu da öğrenim kurumlarının görevidir.

Üniversiteye gelene kadar ilkokuldan itibaren bütün kademelerde Türkçenin öğretilmesi esas alınır. Gerçekten de ana dil öğrenimi bütün öğretim kademelerinin en önemli cephesini teşkil eder. Bugün büyük bir üzüntüyle ifade etmek mecburiyetindeyim ki, üniversite öğrencilerimiz hâlâ bir kaç kesin kuralı bilmemekte, hâlâ ilk okulda almış olmaları gereken bilgiyi edinememiş durumdadırlar. Üniversitede bazı harfleri kullanmayan öğrenciler vardır. Böylece üniversitelerimize 1982 den itibaren konulan Türk Dili dersleri aslında ilkokuldan itibaren dilimizin lâıykıyla öğretilmediğinin bir itirafı olmaktadır. Ayrıca üniversite, Türkçenin öğrenilmesi için çok gecikmiş bir merhalede. Öğrencinin artık önem verdiği dersler arasında yer almaktadır. Derdini anlatır "gibi" olma ona yetmektedir. Sadece meşgul olduğu sahanın bilgisini bir parçacık anlatabilmesi yeterli bulunduğundan, dili öğrenmeden, dili kullanmanın tadına varamadan üniversiteden de mezun olmaktadır.

*M.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) Orhan Veli, Bütün Şiirleri, Derleyen Asım Bezirci, 1984 22b, s.111.

Burada şunu açıkça belirtmek isterim ki, ilkokulların birinci vazifesi çocuklara Türkçeyi düzgün olarak öğretmek ve okumak alışkanlığını kazandırmaktır. Dilin kullanımı ve kitap okumak alışkanlığını bu yaşlarda almayan çocuğun, ilerde bunları kazanması çok zor hattâ imkânsızdır. Öğrenimin her türünde olduğu gibi, okuma alışkanlığı kazanmak da kolay değildir. Hele okuduğunu anlatmak alışkanlığını kazanmak daha da zordur. Hiç kimseyi suçlamadan, hemen herkesin kendi kendisine bazı sorular sormasını isterdim. Bu hafta hangi kitabı okumaktayım? En son hangi tarihte bir kitap okumuştum? En kısa zamanda okumak istediğim eser hangisi? Bunlar okumakla ilgili sorular. Bir de yazmakla ilgili olanları hatırlayalım. En basiti, en son ve ne zaman mektup yazdım?

Temel eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nın genel amaçları arasında 8 madde yer almaktadır. (2)

1- Öğrencilere, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak;

2- Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmak;

3- Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları, Türkçe'yi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek;

4- Onlara dinleme okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak;

5- Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek,

6- Onların ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak;

7- Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelelerinde yardımcı olmak;

8- Onlara, bilimsel, eleştirici, doğru yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmektir.

Bunlarla ilgili açıklamalar da vardır:

Burada okunulan, konuşulan ve dinlenileni anlama esas tutulur. Anlaşıldığına göre çocuklardan konferans dinlemesi ve anlaması istenilmektedir ki ne ilk, ne de orta okulda -temel eğitim okulları ikisini birleştirmektedir- çocuğun bunu başarabilmesi mümkündür.

2. madde de yazılı ve sözlü anlatımın öneminden bahsedilir.

3. olarak, dilin kurallarından bahsedilir. Bu madde bana bir hayli karışık geldi. Dilin kuralları vardır. Hele Türkçenin kuralları son derecede mantıklı bir düzene sahiptir. Bunlar öğretilir ve uygulanması istenir.

4. madde kültürün nesilden nesle aktarılması söz konusudur. Bu çok doğrudur. Ben belki de ağırlıklı olarak bu maddeden söz etmek istiyorum. Zira okuma kitaplarına bakışımızda, çocukların bomboş ve berrak zihinlerine, hafızalarına yer edip yıllar sonra hatırlamalarına degecek, hemen hemen hiç bir metin yoktur. Ne yerli ne de yabancı yazarlardan seçilmiş cazip metinler bu kitaplarda yer almaktadır. Bundan dolayı çocukların okuma alışkanlıklarının gelişmesini, zevklerinin olgulaşmasını beklemek bu kitaplara bakarsak, biraz boşuna bir çaba gibidir.

Bu maddede bir de kendi okuma alışkanlığını kazanmamış, kendi zevki gelişmemiş öğretmenlerin, kendilerinde olmayanı nasıl öğrencilerine aktaracakları sorusunu da sormak gerekmektedir.

(2) İlkokul Programı ve Beş Sınıfın Yıllık Planı, Derleyenler ve Planları Yazarları: Fatma Kocaoğlu, Mehmet Şükür Kocaoluk, Genişletilmiş ve Planları Yenilenmiş 18... 1989, s.203.

Metinlerin "derinliğine inceleme yollarını" uygulamaktan bahseden bu açıklamalar sanıyorum yeni açıklamalara muhtaç. Bu açıklamalarda yer alan cümleleri ben hem muğlak hem de uygulanmasını hemen hemen imkânsız gördüm.

5. Çocuğa kelime öğretilmesiyle ilgili. Öğrenci çeşitli çevrelerden, aile çevresinden başlayarak birçok kelimeyi, mânâlarını da tam anlamayarak öğrenir. Kültürümüzde uzunca bir süre yer almış bulunan, "öztürkçe" akımı, sanıyorum Türkçe öğretiminde aksaklıklara sebep olmuştur. Zira, evinde günlük konuşma diliyle yaşayan çocuk, okulda ayrı bir "öztürkçe" ile karşılaşmıştır. Bu dili evinde kullanmayan çocuk, adeta başlangıçtan itibaren iki dilli duruma düşmüştür.

6. "Türkçe derslerinde, öteki derslerde olduğu gibi, kesin olarak ezbercilikten kaçınmak gereklidir" cümlesi açıklanmış ama, ben yine de biraz farklı olarak açıklamak istiyorum. Kurallar yazılı olarak kitaplarda yer almalı; çocuk yaptığı her yanlışta, dil bilgisi kuralını kontrol edebilmelidir. Bu alışkanlığa sahip olan çocuk kuralı kitapta yazılı olduğu gibi kelimesi kelimesine bilmez ama, neyin ne zaman kullanıldığını öğrenir ve bu öğrendiğini de kendi kelimeleriyle ifade eder.

Ben özellikle ilkokulda bol miktarda ezber yapılmasından yanayım. Çocuk, kelimeleri, deyimleri, atasözlerini, mısraları, tekerlemeleri, şiir ve şarkıları ezberlemelidir. Bunlar çocuğun hem kelime haznesini zenginleştirir hem de ömrü boyunca kullanacağı zengin bir birikimin başlangıcını sağlar. Çocuğun hafızası boştur. Türkçenin ömür boyu kullanılacak malzemesi ile bu hafızanın dolması lâzımdır. Zira çocuk, eğer güzel şeyleri hafızasına yerleştiremezse, hiç şüphesiz, çok kötü malzemeyi toplayacaktır. Çünkü çocuk bütün masumiyeti, bütün tazeliği ile, etrafında ne var ne yoksa, hepsini kolayca öğrenir.

Öğretimin bütün kademelerinde benim inandığım bir şey, çocuğu küçük bir insan olarak almanın önemidir. Çocuk bize inanmaya hazırdır, bizi taklide hazırdır. Öyleyse ona hiç yalan söylemememiz gerekir. Çocukta bir kusur gördüğümüzde, acaba bu benden mi geçti diye davranışlarımızı gözden geçirmeliyiz. Çocuk hayat ile bağ kurduğu andan itibaren kitap ile de dil ile de bağlantısını kurmuş demektir.

Türkçenin fonetik imlâsı dolayısıyla öğrencinin imlâ kurallarını öğrenmesi güçleşmektedir. Buna bir de kelimelerin eklerle genişleyip, yeni kelimeler türetilmesini, deyimlerin bolluğunu ekleyin. Bunlar Türkçe derslerini çok kolayca oyun haline getirebilecek niteliklerdir. Sadece oyun kelimesini ele alalım: Oyun çocuğun temel kelimelerinden biridir. Oyuncak; oyun-cak-çı; oyun-cu. Çocuk zaten oyunlarının bir kısmını oyuncaklarıyla oynamaktadır. Yaptığı bir işin yazı haline gelmesi ona, Türkçe kelimeler arasındaki bağlantıyı da ilk anda sezdirecektir. Oyuncakçı, mekân ve kişinin adıdır. Oyuncu ise, çocuğa oyun kelimesinin bir de tiyatro faaliyeti olduğunu öğretme fırsatını verecektir.

Aynı örnek, okumak, okuyucu, okur-yazar ve okuma odası v.s. için de geçerlidir.

Öğrenciler çok değişik ortamlardan geldikleri için, okullarda telaffuz birliğini sağlamak büyük önem taşımaktadır. Ortak telaffuzun sağlanamadığı sınıflarda, alay konusu haline getirilen çocuklar var demektir. Ancak burada da yine öğretmenin ortak telaffuza sahip olması şarttır. Maalesef, biz öğretmenlerimize bu alışkanlığı kazandırabilmiş değiliz.

Öğretmenin çocuğun yanlış telaffuzunu farkedebilmesi, eğer kendisi düzgün konuşmuyorsa asla mümkün değildir. Okulların hâlâ evden daha tesirli olmaları yüzünden de, çocuğun, ailesinde duyduğu telaffuz yerine öğretmenini taklide kalkışması da mümkündür. Bu durumlarda aile ile okul arasında bir uçurum açılmaktadır.

Telaffuz konusunda Ziya Gökalp'in kendi kızı dolayısıyla yazmış olduğu bir tavsiyeyi zikretmek istiyorum. Türkân çok küçüktür, konuşmayı yeni öğrenmektedir. Gökalp, Türkân'ın konuşmayı öğrenirken yarım yarım konuşmasının teşvik edilmemesini ister. "Ona doğru Türkçe söyleyin ki lisanı düzgün olsun." (S. 175 - 179).⁽³⁾

(3) Ziya Gökalp, Külliyyatı İL. Limni ve Malta Mektupları, Haz.F.A.Fanse! TTK/1965, s.175-179. Ayrıca Bk. İnci Enginön "Ziya Gökalp ve Çocuk", Türk Kültürü Araştırmaları, 1984, Ankara, s. 37-48.

Kızı masalları sevdiği için memnun olan Gökalp, "İyi periler insanı devlerin elinden kurtarır" (s.180); "Bir çocuk hangi kitapları anlar ve zevk alırsa onu okuyabilir. Anlamadığı, hoşlanmadığı kitapları, zorla okutursanız kitaptan nefret eder" (s.39) der ve kendi tecrübesini anlatır. Babası Gökalp'i başlangıçta serbest bırakmış, ancak bazı telkinlerle yol göstermekle yetinmiştir. Böylece Gökalp de "Âşık kitaplarından tiyatro ve hikâye kitaplarına, onlardan sade şiirlere ve romanlara, daha sonra edebî eserlere, nihayet tarihî, ilmî ve felsefî kitaplara kadar çıkabilmiştir. Ancak "telkinin zamanı ve tarzı"nın iyi seçilmesi gerekmektedir.

Gökalp belki de kendi çocukluğundan aldığı bu tesirlerle, sosyoloji kitapları kadar önemli, hattâ belki onlardan çok daha tesirli olan çocuk masallarını yazmıştır. Nesirle veya manzum olarak yazılan bu masallar çocuklara hep iyimserlik, iyi ahlâk telkin ederler. Gökalp, kendi inandığı "ümit felsefesi"ni çevresine de aşlamak için bu masalları kullanmıştır. Henüz okula gitmeyen çocuğun da "bütün işi oynamaktır" (s. 502).

"Yurdum mesut olsun, yuvam bahtiyar" (s.44-45) diyen Gökalp, sevgi bağları ile, çocukların hep neşeli olmasını sağlayacak, sıhhatli mefkûreli insanlar olarak yetiştirilmelerini hedef alır.

Benim saham edebiyat olduğu için ben, mevcut okuma kitapları ve yaygın olarak kullanıldığını öğrendiğim dergilerle ilgili birkaç gözlemimi nakletmek istiyorum.

Çamur gibi kağıda basılmış, zevksiz resimlerle dolu bu kitapların her hangi bir zevk uyandırması, bir sonraki sayfayı çevirme ihtiyacını duyurması mümkün değildir. Hele günümüzün çocuğu televizyon ve sinema sayesinde, çevresinde gördüğünden çok daha renkli ve canlı bir dünyayı tanımış durumdadır. Kitaplar daha ilk anda, onu okuldan ve okumadan uzaklaştıracak nitelikte olunca, çocuk nasıl okuma alışkanlığı kazanır? Öğretmen kılavuzunda, "resimler çocuklarda seyretmek zevkini, anlamak yeteneğini geliştirecektir" deniyorsa da, buna ben imkân göremiyorum.

Kelime seçimi şaşırtıcıdır. Dergilerde çok gelişigüzel seçilmiş kelimeler olduğunu farkettim. Mesela, "yangılamak" kelimesini çeşitli kademelerdeki kişilere sordum. Bilene rastlamadım. Ancak TDK lugatında bu kelimenin "iltihap" mânâsına geldiğini gördüm. "İshal bağırsakların yangılanmasıdır" cümlesine dayanarak, ishahin bağırsak iltihabı olup olmadığını sorduğumda da, iltihap olmadığını öğrendim. Şimdi öğrenciye verdiğimiz bilgi iki türlü hatalı. Birincisi tanıdık olmayan bir kelimeyi öğretmeye çalışmak. İkincisi de doğru bilgi vermemek.

Öğrencinin boş bir kayıt cihazı gibi çevresindeki hemen herşeyi, doğru yanlış hafızasına kaydettiğini hatırlamak, öğretmen için mesleğini daha başlangıçta çok huzursuz hale getirecek bir durumdur. Ama bu sorumluluğu bilmek ve onu ciddiyetle yüklenmek gerekir. Zira, yarınımız gerçekten bu minicik çocuklardır. Onların büyümeleri için gerekli olan gıdalarıyla nasıl ilgileniyorsak, beyinlerinin gelişmesiyle de aynı şekilde ilgilenmemiz gerekmektedir.

Çocuklara verilecek metinlerin kısa, açık seçik ve onların ilgi sahasına girecek tarzda olması lâzım. Tabii her çocuğun ilgi sahası farklıdır. Bundan dolayı bazı metinlerin bir gruba, bazılarının bir diğerine tesir etmesi tabiidir. Çocuğun okumasında bu esnekliği sağlamak için küçük bir okuma kitabının yanında, birbirinden farklı zengin metinlerin bir araya getirilmesini ben yararlı buluyorum. İlk üç sınıf için bir okuma kitabı ile antoloji ve çocuğun bu kitaptan serbestçe okumasını sağlayacak dersler, öyle zannediyorum ki çocukların kabiliyetlerini tesbitte de büyük rol oynayacaktır.

Ayrıca değişik okullardan yetişen ve çok değişik çevrelerden gelen ve binbir sıkıntı içinde çırpınan ilkökul öğretmenlerine metinleri açıklamalarına yarayacak kılavuz kitaplar mutlaka gereklidir.

Eğitimin büyük ölçüde dergilere dayandırılmasını, öğrencileri ortak kitaptan uzaklaştırması bakımından pek doğru bulmadığımı belirtmek isterim.

Türkçe eğitiminin önemi öteden beri hep vurgulanmıştır. Daha 13 Şubat 1943 te toplanan ikinci Maarif şurasında da bu konu ele alınmıştı.

Dil üzerinde neden ısrar ediyoruz? Zira dil milleti birleştiren, toplumlara şahsiyetini veren ortak değerdir. Dilin içinde bütün değerler yer alır. Her gün işlene işlene gelişir dil. Meşhur Alman filozof Heidegger "dil insanın evidir" diyor. Dil ile insan arasındaki sıkı münasebet dolayısıyla, dilin bütünü milletin evini oluşturuyor.⁽⁴⁾

Yunus Emre "dil hikmetin yolu"dur derken de benzer bir özelliği dile getiriyor. Dili bilmeden, onun girintilerinden çıkıntularından habersizken düşünme de olmaz, gelişme ve araştırma da.

Vasat öğrencileri günlük hayata hazırlama, üstünlerin kabiliyetleri ortaya çıkarıp yükseltme, hep onlara başlangıçta verilen eğitime bağlıdır. Geçen yılların eksikliklerini sonradan telafi hemen hemen imkânsızdır. Uzun yıllar süren öğretim üyeliğinde, dil ve kültür münasebeti üzerinde çok düşünmüş ve birçok yazılar yazmış olan Mehmet Kaplan der ki: "Öğretmenler kültürlü insanlar yetiştirmek suretiyle millet kültürünü zenginleştirirler. Keşfedilecek kabiliyetli bir genç, yarının bir Ziya Gökalp'i, bir Yahya Kemal'i olabilir, (...) Öğretmenler herkese ortak ders verirken, kabiliyetli gençlerle ayrıca meşgul olmalıdırlar. Zira onlar bire bin verirler. Kabiliyetleri geliştirilirse, onlardan bütün millet ve insanlık faydalanır. Kültürün gerçek işçileri, üreticileri ve çoğaltıcıları öğretmenlerdir. Türkiye'yi ileri götüren onların öğrencileridir." ⁽⁵⁾

Peki kabiliyet nasıl ortaya çıkarılacak? Çocukların çevreye dikkatleri eğer sağlanabilirse çevre ile kurulan münasebet çocuğun dil malzemesini arttırmasına vesile olur. Bugün çocukların büyük bir kısmı, otomobil markalarını çok iyi biliyorlar. Eğer onlar teşvik edilse, balık, çiçek adlarını öğrenmezler mi? Çevrelerindeki birbirine ilk bakışta benzeyen hayvanların, ağaçların, çiçeklerin adlarını öğrenen çocuk, dikkatini farklılıkları sezmeye yöneltmez mi? Saif Faik, bir hikâyeciye değerlendiren, ondan hikâyeci mi olur, daha balıkların adlarını bilmiyor demişti? Ayrıntılar bize hayatı somut olarak kavratır.

Türkçenin yapısının çok mantıklı ve geometrik bir özelliğe sahip olduğunu da öğrencinin sezmesi, dilin mantığına ulaşmasını sağlar. Fransız dilticisi Jean Deny "Türkçenin ses düzenini küp ile göstermek ihtiyacını duymuştur". Bu geometrik düzen halılarımızda, kilim ve çini desenlerimizde de yok mu? "Doğru düşünmek için kendi dilini bilerek kullanmak en iyi bir usuldür".⁽⁶⁾ Çocukluktan itibaren günlük dili düşünmeden kullanırız. Hal hatır sormak, havadan sudan bahsetmek klişeler halindedir. Şuur işe karışmaz.

Çocuk duyduğu kelimeleri mânâlarını bilmeden, ahengine göre tekrarlar. Bu tekrarlar ona zamanla kelimelerin karşılıklarını da sezdirir ve öğretir. Evde, sokakta, okulda, radyo ve kitapta karşılaştığı kelimeler, onda birikir. Dünyamız kelimeleri öğrendikçe genişler. Pek az kelimeyi nasıl öğrendiğimizi hatırlarız. Bu hatırlama çoğu zaman, telaffuzu imkânsız veya hatırladıkça bize utanç verici bir yanlış kullanmayla ilgilidir. Yanlış kullanmalar, çoğu zaman deyimlerle ilgilidir. Günümüzde maalesef argo kullanılması ilim diline bile girecek bir yaygınlık kazanmıştır. Bunun sorumlusu vaktiyle dilini iyi öğrenmemiş, bugünün aydınlarıdır. Onları yetiştiren öğretmenlerin sorumluluğu herşeyin üstündedir.

Bundan dolayı ben, öğretmenlerin sorumluluğunun önce dil öğretiminde başladığını, öğretilen konu ne olursa olsun, önce Türkçenin öğretilmesi gerektiğine inanıyorum. Ancak öğretmenin doğru ve iyiyi öğretebilmesi için kendisinin de dilini düzgün kullanması gerekir. Maalesef mevcut sistemimiz öğretmenleri istenilen seviyede yetiştiremiyor. Çok objektif ve mutlaka uygulanması gereken eleme sistemi,

(4) Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil. Dergâh yay. 1982, s. 178.

(5) Secmeler, Kültür Bakanlığı Yay. 1988,s.95.

(6) Mehmet Kaplan. Kültür ve Dil s.153, 161.

asıl öğretmenlik için gereklidir.

İlkokul öğretmenleri hem kendileri bol bol okumalı, okuduklarını öğrencileri için kullanacak hale getirmeli, hem de kendi yanlışlarını sürekli olarak düzeltmelidirler. Ellerin altında, bilseler bile sık sık baş vurdukları bir gramer kitabı ile bir lügat olmalıdır. Öğrencilere de bu tür başvuru kitaplarını kullanmaları telkin edilmelidir.

Günümüzde Türkçe eğitimini aksatan uygulamalardan biri de mizah dergileri ve resimli romanlardan kaynaklanıyor. İmlâ kurallarına uyulmayan, tipleri telaffuzları ile verme arzusundan, telaffuz hatalarını imlâyâ aktarmaktan kaynaklanan mizah sanatının zaruretlerini, gençler doğrular olarak kabul etmektedirler. Öğrencilerim olan üniversitenin son sınıf öğrencileri arasında, "Bazan", yerine "bagzan", Tevfik yerine "Teyfik veya Tefik", Tarık yerine "Tağrik", yalnız yerine "yanlış", yanlış yerine "yalnış", mahv yerine "maf veya mafv" yazanlar var. Benim ölçülerime göre bu yanlışlardan birini bile yapanın öğretmen olmaması gerekir. Ancak bunu üniversite sıralarında zaptetmek hemen hemen imkânsız.

Ama bu yanlışlardan öğrencilerimizi korumak sanıyorum, ilkokulda mümkündür.

Yalnız, mizah dergilerinin bu olumsuz tesirlerinin yanı sıra olumlu tesirleri vardır. Bizim neslimiz deyimlerin ve atasözlerinin çoğunu Cem ve Ramiz'in karikatürlerinden öğrendi. Sanıyorum çeşitli kademedeki öğrenciler için de karikatür ve mizah sanatının özel olarak gelişmesi lâzım. Ancak onlarda daima doğru bilginin verilmesi gerekir.

Dilerim, ilkokul eğitimini çok ciddiye alarak, yeni çalışmalar yapar ve Türkçemizin yarınki nesiller tarafından mükemmel şekilde öğretilmesini sağlayacak, zevkle basılmış, özenle seçilmiş metinlerden oluşan kitaplar ortaya koyarız. Ama en mükemmel kitabı da yazsak, asıl görev öğretmene düşer. Öğretmen elindeki yavru- ları iyi veya kötü eğitecek tek şahıstır. Bundan dolayıdır ki, geleceğin öğretmenlerinin yetiştirilmesi hususunda çok ciddi tedbirlerin alınması, mevcut öğretmenlerin de kendilerini zaman zaman yenilemelerine fırsat verecek kurslardan geçirilmelerini dilerim.

Her öğretmen karşılaştığı meseleleri not ederek, onları nasıl cevaplandır- dığını tesbit ederek, yapılması gereken işleri işaretleyerek dil öğretiminde, kendi şahsî tecrübelerinden kaynaklanan tekliflerde bulunmalıdır. Bunların, çok sade, olduğu gibi ifade edilmesi yerinde olur. Bu tesbitlerin bir arada değerlendirilmesi, Türkçe eğitimi üzerinde düşünen ilkokul öğretmenlerinin bir araya gelerek görüşlerini tartışmaları da diğer temennilerim arasında yer alıyor. Zira, birinci elden tecrübelere dayandığımızda çok daha sıhhatli görüşlere ulaşabiliriz.

Merhum hocamız Mehmet Kaplan, bir yazısında şöyle der:
"Öğretmen elinden gelirse öğrencilerine hayat boyu değer verecekleri tekrar tekrar okuyacakları güzel metinler öğretmelidir. Böyle metinler onların ruhlarını yüceltir ve onlara şekil verir".⁽⁷⁾

Çocuklara önce çevrelerini idrak edecek kelimeleri vermek, sonra nüansları kazandırmak gerekiyor. Düşünmek için kelime bilgisinin zenginliğine ihtiyaç vardır ki, hayatı, hem somut hem soyut planda, sadece siyah beyaz olarak idraktan kurtulalım, ara renkleri de yakalayabilelim.

Bu nüansların da deyimlerle ortaya çıktığını hep hatırlayalım. Mesala bir ara akıl kelimesinin yerine us kelimesi teklif edildi, bazı yazarlarca da kullanıldı. Mesele sadece bir kelimenin atılması değil, asırlar boyunca, insanlar kelimeleri bir arada kullanarak, onlara yepyeni anlamlar yüklemişlerdir: Akıl almak (almamak) akıl dağıtmak, akıl defteri, akıl dışı, akıl erdirememek, akıl hocası, akıl kârı, akıl kesmek, akıl sır ermez, akıl vermek, akıldan bulundurmamak, akıldan çıkmamak, akıllara durgunluk vermek, akıllı düşman. Bunların çocuklara öğretilmesi bir oyun haline getirilmelidir.

⁽⁷⁾ Seçmeler, s.188

Metinler: Çocuklar için özellikle yazılan bazı eserler var ise de aslında ben çocuk için yazılan eseri sadece kelime kadrosu bakımından ayırmak istiyorum. Zira büyük eserler zamanla çocuk edebiyatına mal olmuştur. Swift "Güiver'in seyahatleri"ni çocukları düşünerek yazmamıştı. İngiliz toplamunu tenkit ediyordu. Bugün bile çocukların en sevdikleri eserler arasındadır. Ben kendim, çocuklara hep klasik eserleri masallaştırarak anlatırım ve çocukların ilgisini çok çeker. Bütün bunlar ortak kültürün temellerini atmaktır.

Ziya Gökalp çocuklar için masallar yazmıştır. Büyükler kadar çocuklara da hitap ettiğinden, çocuklara masallarla seslenmiştir. İncelediğim okul kitaplarında ve dergilerinde "Tembel Ahmet"i bulamadım. Keza "Alageyik"i de bulamadım. Bırakalım diğer şiir ve masalları, sadece bu ikisi ilkokul kitaplarının klasik metinleri arasında mutlaka yer almalı ve çocuklarımız da Türkiye'nin bu büyük sosyoloğu ile daha ilkokulda tanışmalıdırlar. Keza onun çocuklarına yazdığı mektuplar, mektup türünü anlatırken zikredilemez mi?

Eskverdala 3 Ocak 1920

"Sevgili Kızım

Mini mini yanaklarından öperim. Sen orada "baba, baba" diye bağırdıkça, ben burada işitiyorum. Aklım, fikrim hep sende, ablalarında, annededir. Orada beni seven kalpler bulunduğunu düşündükçe, kederlerim zail oluyor. Ayrılık ateşine dayanmak zorsa da ne yapmalı? Daha bir müddet tahammül gerek. Sulh yakındır. İnşallah sulhan sonra kavuşuruz. Annene selâm. Ablalarının gözlerinden öperim. Sıhhatim çok iyidir. Beni merak etmeyiniz, güzel kızım. Baban. ⁽⁸⁾"

"Çocuk Duaları" şiiri çocuğa din duygusunu, ona kelimeleriyle telkin etmez mi?

Her sabah erken
Uyanırım ben,
Derim gönülden
Elhamdilillâh...
Bülbüller sazda,
Güller niyazda,
Derim namazda:
Elhamdilillah...
Şimdi gün doğar,
Der hep insanlar,
Vazifemiz var
Elhamdilillah
Her sabah erken
Düdük ömeden
Sınıftayım ben
Elhamdilillah ⁽⁹⁾

Din

Benim dinim ne ümitür, ne korku;
Allahıma sevdiğimden taparım!
Ne cennet ne cehennem bir koku
Almaksızın, vazifemi yaparım.

⁽⁸⁾ Ziya Gökalp Külliyyatı. II. Limni ve Malta Mektupları, s.129.

⁽⁹⁾ Ziya Gökalp Külliyyatı I. Türker ve Haik Masalları TTK 1962, s. 140.

Öğretmenliğe büyük önem veren Ömer Seyfettin ile kendisi de bir öğretmen olan Reşat Nuri Güntekin'in eserlerinde öğrenci ve çocuk psikolojini olduğu kadar öğretmen psikolojisini ve sosyal durumunu aksettiren parçalar da vardır. Bunların da derlenmesi ve öğretmenin her an baş vuracağı bir kaynak kitap olarak elinin altında bulunması gerçekten yararlı olur.⁽¹⁰⁾

"Bu dil ağzımda annemin sütüdür" (Yahya Kemal); "Türkçem benim ses bayrağım" (Fazıl Hüsnü Dağlarca) diyen şairlerle çocuğun küçük yaşta karşılaşması, onu geleceğin dilini iyi bilen okuyucular haline getirir.